

Білоус О.С.
Криворізький державний педагогічний університет
старший викладач кафедри педагогіки

ОСОБИСТІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЗАНЯТЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається проблема підвищення рівня творчої активності майбутнього вчителя засобом особистісної спрямованості занять у вищій школі як одного з чинників його професійно-творчої самореалізації.

The article deals with the problem of improvement of the intended teacher's level of creative activity by means of personal orientation of classes in higher school as one of the factors of his professionally creative self-realization.

Проблема удосконалення якості підготовки високопрофесійних фахівців і сьогодні залишається однією з найактуальніших для вищої школи. На етапі інтелектуально-інформаційного розвитку сучасного суспільства і підвищення ролі людського фактора в його динаміці необхідні нові підходи до професійної підготовки педагогічних кадрів. Це обумовлено як зміною характеру педагогічної праці, так і потребою в креативних, рефлексивних, проектно-технологічних здібностях фахівців.

Дидактичні цілі педагогічного процесу у вищій школі повинні передбачати формування у студентів засобами навчальних дисциплін стійкої орієнтації на творчу активність, стійкому їхньому інтересі до саморозвитку, самовдосконалення й професійного самоствердження, які виявляються в єдності з високим рівнем творчих здібностей особистості і забезпечують результативність навчальної роботи та професійного росту студентів.

Ця проблема не нова. У психологічному аспекті проблема

спрямованості особистості розглядається у зв'язку з розробкою теорії значущості (С. Л. Рубінштейн); установки (Д. М. Узнадзе); відношень (В. М. Мясичев); потреб і мотивів (Г. О. Балл, Л. І. Божович, О. М. Леонтьєв). Питанням підвищення рівня творчої активності студентів у формуванні професійно-педагогічної спрямованості та самореалізації особистості присвячені праці Д. Б. Богоявленської, Н. В. Гузій, М. О. Лазарева, Л. В. Кондрашової, Л. С. Нечепоренко, Н. В. Палехи, С. О. Сисоєвої, Т. І. Шамової, Г. І. Щукіної.

Аналіз вузівської практики дозволяє говорити про те, що в професійній підготовці студентів усе ще недооцінюється особистісна спрямованість занять вищої школи.

Мета нашої статті – розкрити сутність особистісної спрямованості майбутнього вчителя як одного з чинників його професійно-творчої самореалізації.

Поняття "спрямованість особистості" ввів у науковий обіг С. Л. Рубінштейн, вказуючи, що мотиви і цілі діяльності на відміну від мотивів і цілей окремих дій мають узагальнений характер і виражають загальну спрямованість особистості, яка в ході діяльності не тільки проявляється, але й формується. Він відносить до спрямованості потреби, інтереси та ідеали людини [7].

Л. І. Божович пов'язує поняття спрямованості з домінуванням одних мотивів над іншими, з їх стійкою ієрархією. У структурі спрямованості особистості вона виділяє три основні групи мотивів: особисті, суспільні та ділові [1].

Б. І. Додонов наголошує на тому, що спрямованість є динамічним психічним утворенням. Відповідно до цього він вважає, що термін "спрямованість" доцільно вживати лише для визначення тих особистісних утворень, що обумовлюють ініціативну поведінку суб'єкта, яка виходить за межі відповідних реакцій на зовнішні впливи [3].

Педагогічна особистісна спрямованість як компонент загальної спрямованості особистості розглядається у працях Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, Є. Шиянова, О. Щербакова. Вона є складним інтегративним утворенням, що виражається у цілях, мотивах, інтересах, потребах та переконаннях викладача.

Р. Позінкевич вважає, що виразом професійно-педагогічної спрямованості особистості є взаємини між викладачем та студентом, які:

- є проявом відкритості, довір'я, взаємодопомоги;
- створюють найсприятливіші умови для повного, багатостороннього необмеженого прояву індивідуальності студента;
- постійно містять у собі установку на імпровізацію, здатну проявитися у будь-яку хвилину [6]. Автор підкреслює, що для того, щоб відбутися як учитель, необхідно знайти себе, свої особисті якості, "об'єктивуватися" в цьому виді творчої активності – у вчительській професії.

Таким чином, можна стверджувати, що особистісна спрямованість є невід'ємною складовою педагогічної спрямованості майбутнього вчителя, що виражається у внутрішній єдності його потреб, цілей та цінностей.

І. П. Смирнов характеризує потреби як рушійну силу всієї людської діяльності, у тому числі і творчої: „Потреби формують активність особистості – основу для реалізації її в праці. Творча активність пробуджується також прагненням особистості до самоствердження, самовираження себе в праці” [8, с.18-19].

Дійсно, потреба як об'єктивна необхідність у визначених умовах, зіштовхуючись з реальністю, породжує протиріччя. Необхідність вирішення протиріччя породжує, у свою чергу, активність. Активність диктує нові потреби, протиріччя і т.д. Таким чином, потребнісно-мотиваційна сфера особистості є не тільки орієнтиром

людини в його зв'язках з дійсністю, але і механізмом формування творчої активності. Цей процес нагадує рух по спіралі і є свого роду індикатором творчої активності.

Серед якісної характеристики мотивації особистості, значну роль відіграють творчі мотиви, які дозволяють не тільки засвоювати прийоми навчальної діяльності і способи спілкування, але й шукати нові способи навчальних дій і форм співробітництва з навколишнім світом.

Ускладнення завдань підготовки підростаючого покоління до життя, формування в молоді потреби в безперервній освіті, набування нею моральної поведінки значно ускладнюють функції сучасного вчителя, підвищують вимоги до рівня його професіоналізму, підтверджують необхідність творчого стилю діяльності й активної професійної позиції.

Якщо раніше за основу ставилося вміння працювати, володіння практичними вміннями й виконавські функції, то сьогодні підвищується роль особистісних якостей, творчого потенціалу вчителя. Коли виникає питання про людський фактор, Б. Ф. Ломов пише, що мова заходить про потреби і здібності людини, про мотиви її поведінки, її інтереси і творчі можливості, працездатність, про інтелект і емоції, про волю й характер, свідомість і самосвідомість, про формування соціальних установок і ціннісних орієнтацій тощо [5]. Творчу особистість можна сформувати тільки творчою особистістю вчителя, здатною до активної, самостійної діяльності.

Як свідчить педагогічна практика, творча активність не виникає стихійно, не формується спонтанно. Успішність її розвитку неможлива без цілеспрямованої, систематичної роботи, модернізації змісту, методики й технології освітнього процесу у вищій школі.

Не випадково в роботах вітчизняних і зарубіжних педагогів

досліджуються питання формування активної, творчої особистості вчителя, теоретично обґрунтовуються й апробуються на практиці шляхи становлення творчого стилю діяльності й активної професійної позиції майбутніх фахівців засобами педагогічної освіти.

Ми згодні з Є. В. Бондаревська, яка вважає, що закони духовного розвитку, процеси і зміни, що відбуваються у внутрішньому світі особистості, повинні стати головними орієнтирами в підготовці вчителя-професіонала. Основним механізмом цього процесу, вона вважає, є власна активність особистості, включена у виховний процес у якості його суб'єкта й об'єкта. Активність Є. В. Бондаревська вважає головним засобом формування індивідуальності, ціннісних орієнтацій особистості. На її думку, основою навчання у вищій школі повинне стати особистісно орієнтоване виховання майбутнього вчителя, цінностями якого виступають людина як предмет виховання, культура як середовище, яке ростить і годує особистість; творчість як спосіб розвитку людини в культурі [2].

Майбутні вчителі повинні в процесі навчання у вищій школі усвідомити зміст педагогічної праці, який складається з організації „подієвої спільності” з учнем, надання допомоги в освоєнні позиції суб'єкта власного життя й діяльності. Студентам важливо знати, що головним завданням вчителя, який здійснює особистісно орієнтоване навчання, є допомога зростаючій людині у визначенні й удосконалюванні її ставлення до самої себе, інших людей, до навколишнього світу, до обраної професійної діяльності.

Перебороти протиріччя, що має місце у шкільній практиці, між вимогами до характеру педагогічної праці, котра повинна бути індивідуально-творчою, і типовою заформалізованою підготовкою майбутнього вчителя до педагогічної роботи можна, якщо в основу навчального процесу покласти формування й розвиток особистості

вчителя, який володіє творчою індивідуальністю й активністю. Завдання полягає в тому, щоб персоніфікувати професійну підготовку майбутніх педагогів, спрямувати всі зусилля студентів не тільки на оволодіння технологією розвитку особистості учня, але і власної особистості. Найбільш значущою є зміна їхньої позиції з пасивних учасників навчального процесу в активних його учасників і організаторів.

Формування творчої активності студентів припускає внесення значних коректив у професійну підготовку майбутнього вчителя. Цей висновок базується на даних Л. В. Кондрашової щодо вивчення тих труднощів, які зазнають вчорашні випускники педуніверситетів у самостійній професійній діяльності. Причину такого стану вона пояснює тим, що майбутні вчителі за роки навчання здобувають досвід простих виконавців, не беручи активної участі в постановці, обговоренні й вирішенні навчальних завдань. У ситуації „простих виконавців волі викладача” неможливі позитивні результати у формуванні творчої активності як показника їхнього педагогічного професіоналізму.

Цілком справедливо Л. В. Кондрашова бачить вихід у зміні навчальної позиції студентів, у її активізації й підвищенні її творчої спрямованості. Щоб домогтися результативності педагогічної підготовки в педвузі, вважає вона, необхідно змінити їхню позицію в навчальному процесі зі слухняного виконавця, який засвоює готову навчальну інформацію, а потім відтворює її на заняттях, в активного учасника й організатора навчального процесу” [4].

Аналіз вузівської практики дозволяє говорити про те, що в діях викладачів-практиків переважає формалізм, догматизм, нездатність активізувати діяльність студентів у навчальній роботі. Підготовка творчої особистості студента неможлива без зміщення центра активності з викладача на кожного студента. Цього можна домогтися

через цілеспрямовану роботу з формування в майбутніх педагогів творчої активності.

Розглядаючи творчу активність як один з показників педагогічного професіоналізму, багато сучасних дослідників (Є. В. Бондаревська, Л. В. Кондрашова, В. Н. Максимова, В. В. Серіков, І. С. Якиманська й ін.) говорять про необхідність зміни застарілих навчально-дисциплінарних моделей освіти на особистісно орієнтовану парадигму, тобто реалізації інформаційної, формуючої, розвиваючої, активізуючої сторін сучасної освіти. Старий принцип – працювати з логіки навчального предмета, засвоєння суми знань і умінь не відповідає умовам, що змінилися. У ситуації конкурентоздатності й затребуваності майбутньому вчителю необхідна якісна професійна підготовка, основу якої складає особистісно орієнтована освіта.

Сьогодні можна констатувати, що вища школа переорієнтується на розвиток особистості студентів. Але, на жаль, зауважує він особистісне перетворення навчального процесу відбувається спонтанно, повільно, неефективно.

Ми вбачаємо у особистісно орієнтованій освіті важливий фактор формування соціального вигляду вчителя, його творчого потенціалу й активності в професійній діяльності, індивідуальності. Основна стратегія освіти – стимулювати розвиток особистості, її самодостатність, здатність до вибору гідної життєвої позиції. Особистісно орієнтована освіта – це процес і результат формування ціннісного образу особистості.

Однак, проведене дослідження не є вичерпним у розробці цікавлячої проблеми. Виконана робота дозволяє побачити перспективи подальшого вивчення проблем якості підготовки сучасних фахівців у світлі вимог Болонського процесу. З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу з

визначення шляхів підвищення якості підготовки сучасного вчителя і забезпечення достатнього і високого рівня їхнього професіоналізму.

Література.

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968.
2. Бондаревская Е. В. Ценностные основания личностно-ориентированного воспитания // Педагогика. – 1995. - № 4.
3. Додонов Б. И. Эмоция как ценность. – М.: Политиздат, 1978.
4. Кондрашова Л. В. О совершенствовании характера и содержания педагогической подготовки студентов в педагогическом вузе // Вопросы педагогики высшей и средней школы. Сб. науч. трудов / Под ред. проф. Буряка В. К., проф. Кондрашовой Л. В. – Кривой Рог: КГПИ, 1994.
5. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Знание, 1984.
6. Позінкевич Р. О. Освіта в системі культури. – Луцьк: ред.-вид. відділ "Вежа" ВДУ Лесі Українки, 2000.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – СПб.: - Питер, 2002.
8. Смирнов И. П. Познай себя в творчестве. - М.: Мол. гвардия, 1982.